

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

قیمت گذاری در بازار اسلامی

محمد صادق فاضل

بیان موضوع

- قیمت گذاری در فقه با واژه تسعیر شناخته می شود.
- تسعیر در لغت به معنای تعیین نرخ و توافق کردن بر یک قیمت است.
- و در اصطلاح فقه، تسعیر، قیمت گذاری حاکم یا نماینده او و اجبار بر معامله، بر اساس آن قیمت است.

اقوال فقیهان (۱)

- در شرایط طبیعی بازار:

- به اجماع فقیهان حاکم حق قیمت گذاری در بازار اسلامی را ندارد.

اقوال فقیهان (۲)

- احوال در شرایط خاص اقتصادی (احتکار، انحصار و تبانی)
- ۱. مطلقا جایز است. (شیخ مفید، سلار و برخی فقیهان اهل سنت)
- ۲. مطلقا جایز نیست. (مشهور)
- ۳. در صورت اجحاف بایع، قیمت گذاری جایز است.
- ۴. در صورت اجحاف بایع، امر به کاهش قیمت می شود.
- ۵. در صورت اجحاف بایع، امر به کاهش قیمت می شود و در صورت امتناع قیمت گذاری می گردد. (امام خمینی)

اقوال فقیهان (۳)

- نظر موسویان: متشکل از چند بند:

- ۱. در شرایط عادی، تعیین قیمت به عهده بازار است.
- ۲. در شرایط خاص اقتصادی، اخلاص گر موظف به عرضه کالا می شود.
- ۳. در صورت امتناع از قیمت عادلانه، وادار به کاهش قیمت می شود.
- ۴. در صورت امتناع از قیمت عادلانه، برای او قیمت تعیین می شود.
- ۵. در مواردی که نوبت به تعیین قیمت می رسد، حاکم شرع با مراجعه به دیدگاه کارشناسی، قیمت ها را به گونه ای (عادلانه) تعیین می کند که به ضرر هیچ یک از فروشنده و خریدار نباشد.

تبیین مسئله

- اما:
- ۱. حاکم موظف به تنظیم شرایط طبیعی بازار است، آیا قیمت گذاری یکی از راه های تنظیم بازار نیست؟
- ۲. عرف در همه حال از دولت انتظار نظارت بر قیمت دارد.
- ۳. برخی فقیهان اهل سنت قائل به جواز قیمت گذاری هستند.
- حال لازم است مجدد بررسی شود که حکم قیمت گذاری حاکم در بازار اسلامی چیست؟

ضرورت تحقیق

- سید عباس موسویان از ناحیه کمیسیون اقتصادی مجلس موظف شد برای تدوین طرح بانکداری بدون ربا.
- یکی از مؤلفه های بانکداری بدون ربا، تعیین سود سپرده بانکی است.
- تعیین سود سپرده بانکی متوقف است بر مشخص شدن حکم فقهی قیمت گذاری در بازار اسلامی.

نظریه

- به نظر می رسد که بتوان گفت قیمت گذاری حاکم مطلقا جایز است.

- به پنج دلیل

سیره عقلاء

- غالب عقود امضایی هستند
- در عقود امضایی، شیوه عرف و عقلاء تأیید شده، مگر در موارد خاص، مثل ربا و ...
- عقلاء برای تنظیم بازار، بر روی کالاهای موجود قیمت تعیین می‌کنند، مثل نان در ایران
- می‌توان حکم کرد که قیمت‌گذاری بر روی کالاهای موجود در بازار جایز است.

قاعده حفظ نظام

- ۱. در مبانی اسلامی، حفظ نظام معیشت و نظم عمومی جزو اصول حاکم بر همه مسائل است؛ یعنی اسلام یک سری قواعدی را وضع کرده تا نظام اجتماعی بر هم نخورد.
- ۲. یکی از مؤلفه‌های نظام اجتماعی، امنیت اقتصادی است.
- ۳. بر هم زدن روال عادی بازار یکی از ناهنجاری‌هایی است که موجب به خطر افتادن امنیت اقتصادی می‌شود.
- ۴. گران‌فروشی یکی از آن ناهنجاری‌ها محسوب می‌شود.
- ۵. حفظ نظام یک سری مقدماتی دارد که باید انجام گیرد، یکی از این مقدمات قیمت‌گذاری برای حفظ نظام معیشت مردم است.

قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان (۱)

- «وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ»
- اثم به معنای گناه و عدوان به معنی ظلم است و تعاون به معنی کمک کردن
- معنای قاعده: اگر معین به قصد کمک به تحقق فعل حرام توسط معان کاری انجام دهد یا عرفاً کمک کردن صدق کند، معین کار حرامی انجام داده است.

قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان (۲)

- ۱. در صورتی که کسی قصد گرانفروشی داشت، به دیگران ظلم کرده است؛
- ۲. اگر حاکم قیمت گذاری نکند، به این شخص برای انجام ناهنجاری کمک کرده است.
- ۳. بنابر قاعده حرمت اعانه بر اثم و عدوان، کمک به عدوان دیگران حرام است
- ۴. حاکم برای مدیریت بازار و کمک نکردن به اخلال گران بازار، برای کالاهای موجود در بازار قیمت تعیین کند.

قاعده امین (۱)

- به موجب قاعده «علی الید» اصل این است که هر کس در مال دیگری تصرف کند ضامن است.
- این اصل استثنائی دارد که اگر گیرنده مال امین باشد، دیگر ضامن نیست
- امر ارشادی مستفاد از این قاعده: امین نباید تعدی و تفریط کند.

قاعده امین (۲)

- ۱. دولت امین است؛
- ۲. امین بودن تا زمانی است که تعدی و تفریط نکرده باشد؛
- ۳. یکی از مصادیق تعدی و تفریط، جلوگیری نکردن از سودجویی افراد است؛
- ۴. برای این جلوگیری، حاکم باید بر بازار نظارت کند؛
- ۵. یکی از راه‌های نظارت بر بازار، قیمت‌گذاری حاکم است.

قاعده احسان (۱)

- کسی که عمل خسارت باری انجام دهد ضامن است.
- اگر آن عمل با حسن نیت انجام شود ضامن نیست.
- امر ارشادی مستفاد از این قاعده: شخص باید به گونه‌ای عمل کند که عنوان محسن بر او صدق کند.

قاعده احسان (۲)

- ۱. دولت محسن است؛
- ۲. محسن بودن تا زمانی است که تعدی و تفریط نکرده باشد؛
- ۳. یکی از مصادیق تعدی و تفریط، جلوگیری نکردن از سودجویی افراد است؛
- ۴. برای این جلوگیری، حاکم باید بر بازار نظارت کند؛
- ۵. یکی از راه‌های نظارت بر بازار، قیمت‌گذاری حاکم است.

نتیجه گیری

- قیمت گذاری حاکم در بازار اسلامی جایز است
- شاید بر همین اساس است که در جمهوری اسلامی ایران، سازمان‌ها و نهادهایی تأسیس شدند تا هم قیمت گذاری انجام دهند و هم بر عرضه محصولات به قیمت مصوّب، نظارت داشته باشند.

غفر الله لنا و لكم

با تشكر از وقتی كه گذاشتيد